

De markt en de mens

FOTO: STUDIO ANDRÉ RUIGROK

'Jongens, we gaan vandaag verder met hoofdstuk 3 van 'Een tuin aanleggen in theorie'. Dat hoor je niet meer dagelijks op de aoc's. Maar wat komt er voor in de plaats? Welke leermiddelen gebruiken docenten van de groene of vakgerichte onderdelen op de aoc's? Wat koopt men, maakt men of kopieert men? En wie bepaalt wat de leerlingen gebruiken? Wie is verantwoordelijk voor goede groene leermethodes in de kleine onderwijssector?

Wanneer we het aan docenten van diverse mbo-opleidingen vragen, blijkt dat de keuze, maar ook de samenstelling en zelfs de ontwikkeling van de groene leermiddelen diep in de organisatie liggen. Namelijk bij het team van vakdocenten voor een kwalificatiegebied. Op het mbo in Nijmegen (Helicon Opleidingen) bijvoorbeeld wordt veel materiaal zelf ontwikkeld en gebruikt, naast het materiaal van het Ontwikkelcentrum. "Ons team ontwikkelt vooral veel opdrachtboeken zelf, waarvoor we zelf de achtergrond verzamelen", zegt Roel Jansen, teamleider tuin & groen. Sommigen van zijn team zijn eveneens auteur van 'officiële' leermiddelen.

Jansen zou best nog meer zelf willen ontwikkelen, mede vanwege de hoge kosten van lesmateriaal. "Je maakt het materiaal zo, dat het aansluit op je eigen stijl, en daarmee werk je het beste." Aan de andere kant vindt hij weer dat het in het kader van de normering beter zou zijn om leermiddelen aoc- of Helicon-breed te ontwikkelen. "Als in de breedte dingen worden ontwikkeld waarmee je goed uit de voeten kan, zou dat prima zijn. Maar in de praktijk is hier weinig ruimte voor. Alle neuzen één kant op kost veel tijd. Bijvoorbeeld docenten van vier locaties één ding laten schrijven is praktisch niet uitvoerbaar."

Mixed media

Vestigingsdirecteur André van Veen van het mbo in Breda (Prinsentuin College) vertelt dat hier de docent met de afdeling bepaalt met welke methoden werkt. "Dat is veel van het Ontwikkelcentrum, hoewel de laatste tijd de teneur is dat ze het veel hetzelfde vinden. In aanpak en lay-out. De docenten willen na een paar jaar verandering in lesstof. Dat snap ik wel." Van Veen zegt dat voor de deelkwalificatie extra materiaal naast het Ontwikkelcentrum-materiaal benut moet worden. "Dat een afdeling dit zelf ontwikkelt vind ik goed. Het is competentiegericht; ze ontwikkelen deelkwalificatie-overstijgend lesmateriaal van een goede kwaliteit. En het bevordert de samenwerking binnen een team." Teamleider groen William Peters zegt dat leer materiaal samenstellen op het

vergankelijk noemen we dat' - van het Ontwikkelcentrum, informatie van dvd's en cd-rom, zoals Stoffels plantenkennis, middelen van het ipc, artikelen uit vakbladen en de vakgerichte theoriebundels van Elkerbout. Een oude bekende, waarvan we van meer docenten horen dat deze nog in zwang is. Peters: "Het herkennen van loofhoutgewassen, dat verandert niet en daarvoor gebruik je Elkerbout. Het is én én, juist de afwisselingen in gebruik van soorten materiaal is prettig."

Mixed media: in die zin gaan deze mbo-docenten met hun tijd mee. Men gebruikt wat van pas komt en verzamelt zo een eigen mix van bruikbaar materiaal.

Vakgroep beslist

Op de vmbo-scholen die we spreken vult men het gebruik van lesmaterialen eveneens heel praktisch in. Marcel de Haan, docent groene ruimte en coördinator beroepsgerichte vakken op de Groenschool Nijmegen zegt dat op deze vmbo-school elke vakgroep zelf besluit welke methode wordt gebruikt. Bij de oriëntatie op nieuwe methodes zijn de uitgaven van het Ontwikkelcentrum de leidraad. "Daar kijken we het eerst naar. Maar het is niet zo dat we ons moreel verplicht voelen om bij hen te bestellen. Bij groene ruimte werken we met een methode van Edu'Actief. Daarnaast met wat eigen ontwikkeld materiaal: opdrachten en theorie. Bijvoorbeeld het opmeten van de dierenschuur op

In de praktijk stelt de docent het lesmateriaal samen

mbo in Bostel bij de taak van de docenten hoorde. "Nu onze rol verandert, gaat de leerling zelf naar informatie zoeken. Wij als docent hebben een bibliotheek tussen de oren en kunnen de leerling hierbij begeleiden."

Tot nu toe maken hij en z'n collega gebruik van een scala aan materiaal: zelf ontwikkeld, theorieboeken - niet-

deze locatie. De Haan geeft aan dat het materiaal van het Ontwikkelcentrum de eindtermen niet helemaal afdekt. Hij zou het prettig vinden als dit wel het geval zou zijn. "Dan hoef je er niks meer naast te zoeken. Ik neem aan dat de nieuwe methode dat wel doet, en minder kinderachtig is."

De Clusius-instellingen hebben dezelfde leidraad wat betreft lesmate-

▲ Het docententeam bepaalt wat de leerling op tafel heeft liggen

riaal, maar de invulling ervan is aan de vakdocenten, die dit onderling bespreken, vertelt Simon Blauwboer, docent groenvoorziening en plantenteelt van de vmbo-groenschool te Schagen. In jaar één en twee jaar gebruiken zij zelf samengesteld materiaal. Van diverse methodes wat. De onderwerpen komen terug in jaar drie en vier. Het team werkt zo praktisch mogelijk, met zo min mogelijk boeken. In het derde en vierde jaar wordt ook materiaal van het Ontwikkelcentrum gebruikt: 'daar stappen we snel doorheen'. Docent Blauwboer vindt het taalgebruik van de huidige methode erg kinderachtig ('Jip en Janneke-taal voor 15-16 jarigen') en veel opdrachten niet uitvoerbaar. In jaar vier is een mbo-methode van niveau 1 'Werken in →

Community

De markt van vakgerichte leermiddelen voor het groene onderwijs is klein. Het Ontwikkelcentrum werkt als uitgever van deze leermiddelen met subsidie van het Ministerie van LNV, aangezien het niet mogelijk is in zo'n kleine afzetmarkt commercieel te opereren. Naast het beperkte aantal leerlingen heeft dit andere oorzaken. Ten eerste de specialisatie of versnippering van opleidingen. (Overigens gaat deze trend ook op voor de roc's, die eveneens steeds meer differentiëren.) En daarnaast de beschikbaarheid van heel veel digitale informatie via het internet.

Directeur van het Ontwikkelcentrum Wim Drost vindt het spijtig dat leermiddelen geen item zijn voor de colleges van bestuur. "Alle organisaties in het groene onderwijs zoeken opnieuw hun plek. Er wordt samengewerkt in GOAL! en in de kenniscoöperatie. Die samenwerking zou er ook moeten zijn wat betreft het aanbod en de innovatie van leermiddelen, voor maximale effectiviteit!" Drost streeft naar een zogenaamde community, waarin aoc's coproducteur van leermiddelen en mede-eigenaar van het Ontwikkelcentrum worden. "Een gemeenschappelijke noodzaak, in plaats van eilandjes van leermiddelenmakers." Een recent voorstel van het bestuur van de AOC-raad om een eerste stap in deze richting te zetten stuitte op veel vragen van de aoc's. Er volgt nu eerst een scenariostudie die de mogelijkheden in kaart moet brengen.

de groenvoorziening' de basis. "En we doen projecten waarvoor we zelf de handleiding schrijven." Op de vraag of het wel efficiënt is, per locatie en vakrichting je eigen methode samenstellen, zegt hij: "We verzinnen het niet zelf, maar stellen het materiaal samen uit verschillende, bestaande methodes, waarbij we kijken wat geschikt is voor de leerlingen."

Van kwaliteit

In een eerder nummer (nr. 15, 2004) beschreven we het initiatief van zelf materiaal maken voor een heel leergebied in het vmbo, namelijk landbouwbreed. Onder andere door het vmbo Winsum (AOC Terra) en het vmbo in

FOTO: MARLEEN SCHEPERS

▲ Van Elkenbout tot digitaal, men gebruikt het allemaal

Roermond (AOC Limburg). Docent en ontwikkelaar Jan Harbers van het eerstgenoemde aoc zegt hierover: "Hoe dan ook kost het ontwikkelen van materiaal tijd en energie van docenten, ook als zij betrokken zijn bij de ontwikkeling van materiaal voor uitgever. Voor zo'n kleine markt als landbouwbreed en helemaal voor het mbo, is dit binnen de Nederlandse context een verlopende schaal. Vroeger maakte je zelf nog toetsen, nu doen de uitgever dat."

Harbers vindt het logisch dat men veel materiaal zelf ontwikkelt. "Voor ons onderwijs is geen goed materiaal op de markt, dan heb je een probleem. Of het goed is dat je dat als docent zelf doet? Dat wringt wel; je krijgt een taakverzwaring of er worden taakuren voor vrijgemaakt. Maar eerder hadden we vooral knip-, plak- en jatwerk en nu is het kwalitatief zo goed dat ook andere scholen geïnteresseerd zijn." Jan Pieter Janssen, voorzitter van het CvB van AOC Limburg, vindt goede vakgerichte leermiddelen in principe de verantwoordelijkheid van de instellingen. Waarbij men uitgaat van de mogelijkheden die de markt biedt. Op lesniveau delen locaties onderling en met Europese partners zaken. "Bij de materialen van het Ontwikkelcentrum is het wel: hoe kunnen we die in de lucht houden, hoe gebruiken we ze in onze onderwijskundige ontwikkeling

en hoe houden we het Ontwikkelcentrum betrokken bij ons onderwijs?" Hij vindt dat je als college van bestuur niet moet gaan bepalen welke leermiddelen gebruikt worden. "Maar bij innovatietrajecten kijk je wel naar het collectieve belang van de locaties."

Persoonsafhankelijk

Uit hetgeen de geïnterviewden vertellen, blijkt dat op vmbo en mbo de keuze en samenstelling van groene leermiddelen in de praktijk het pakkie-an is van de docent, of beter gezegd het docententeam. Dit wordt zichtbaar als een vanzelfsprekendheid ervaren, waarbij weinig vragen worden gesteld. Wellicht heeft dit mede zijn oorsprong in het letterlijke 'werken volgens het boekje' in de tijd dat het onderwijs nog vakgericht was ingedeeld. Leermiddel leidt les. "Vergeet niet, het leerboek is voor de docent een houvast", zegt André Bomers, voorzitter van het CvB van AOC Oost. Hij vindt het geen goede zaak dat het aanbod van leermiddelen persoonsafhankelijk is. "Een team of docent volgt zijn eigen idee, dat vliegt alle kanten uit." Bomers vindt dat kennisgeving conceptafhankelijk moet zijn. Omdat het onderwijs op de aoc's inmiddels draait om leergebieden (vmbo) en kwalificaties (mbo).

“Nu het vak minder prominent in beeld is, maar het meer om leervisies draait, is de vraag: wie bepaalt dan de leermiddelen? Niet meer alleen de vakdocent dus. Dit zou een discussie moeten zijn binnen een school of binnen een aoc.”

De CvB-voorzitter die tevens lid is van de raad van toezicht van het Ontwikkelcentrum is het van harte eens met het voorstel van uitgever Wim Drost (zie kadertekst). “Het Ontwikkelcentrum staat ten dienste van het groen onderwijs; wij als aoc’s moeten ons afvragen hoe we daarmee omgaan.”

Wie?

Over AOC Oost vertelt hij: “Op het mbo zijn we bezig met het opzetten van een backoffice, een verzameling van kennis. Met nu KS 2000 en straks de CKS gaat het om de match tussen competenties van leerlingen en het verplichte leerprogramma. Dan maak je gebruik van veelsoortig materiaal. Proefondervindelijk moet je ontdekken wat de goede samenstelling is.” Want tussen het meest traditionele leermiddel en flexibele, interactieve, digitale leermiddelen zit een groot gebied, zegt Bomers. Hij vindt dat de aoc’s wat dit betreft veroordeeld zijn tot elkaar om inhoudelijke redenen. “Dan moeten we dezelfde ideeën hebben over het onderwijsconcept en welke leermiddelen daarbij horen. Aoc’s zouden een eensgezinde content-ontwikkeling samen moeten oppakken. Een collectieve verantwoordelijkheid van onderwijsontwikkelaars en CvB’s.”

André Bomers vindt dat er de laatste jaren een enorme groei is geweest in de visie op onderwijsconcepten. “Maar wat de gevolgen hiervoor zijn op de leermiddelen, dat loopt achter. Terwijl naarmate het onderwijs vrijer wordt, structurering van de omgeving belangrijker is. En het gaat om grote bedragen.”

Wie is nu verantwoordelijk voor goede groene leermiddelen? Uitgever? Onderwijsontwikkelaar? Overheid? Docent? School(leiding)? Regionaal aoc bij monde van het College van Bestuur? Of of? En en? Het lijkt erop dat er weinig structureel wordt nagedacht over het wie en het waarom. ☹

Marleen Schepers